

Демографічна ситуація та зайнятість населення України

Савченко С.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Костянчук К.В.

студентка
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті розглянуто зайнятість населення та демографічну ситуацію в Україні на тлі внутрішніх проблем та зовнішніх конфліктів. Проаналізовано статистичну інформацію, щодо демографічної ситуації в Україні, зайнятості населення та рівня безробіття. Розглянуто елементи механізму державної фінансової підтримки безробітних. Запропоновано ряд заходів щодо підвищення попиту на ринку праці, підвищення рівня зайнятості та зменшення рівня безробіття в Україні.

Ключові слова: демографія, безробіття, зайнятість, еміграція населення, власний бізнес, Служба зайнятості України.

Savchenko S.H., Kostyanchuk K.V. ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ И ЗАНЯТОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены занятость населения и демографическая ситуация в Украине на фоне внутренних проблем и конфликтов. Проанализировано статистическую информацию относительно демографической ситуации в Украине, занятости населения и уровня безработицы. Рассмотрены элементы механизма государственной финансовой поддержки безработных. Предложен ряд мер по повышению спроса на рынке труда, повышению уровня занятости и снижению уровня безработицы в Украине.

Ключевые слова: демография, безработица, занятость, эмиграция населения, собственный бизнес, Служба занятости Украины.

Savchenko S.M., Kostyanchuk K.V. DEMOGRAPHIC SITUATION AND EMPLOYMENT IN UKRAINE

The article deals with employment and demographic situation in Ukraine against the background of internal problems and external conflicts. Analyzes statistical information on the demographic situation in Ukraine, employment and unemployment. The elements of the mechanism of state financial support for the unemployed. A number of measures to increase demand in the labor market, increasing employment and reducing unemployment in Ukraine.

Keywords: demographics, unemployment, employment, emigration of the population, own a business, employment service of Ukraine.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, проблема зайнятості в Україні залишається однією з найактуальніших та гострих проблем економічного розвитку держави. Адже безробіття впливає не тільки на такі загальні основи відтворення робочої сили, як соціально-економічний розвиток суспільства, соціально-психологічна атмосфера в ньому, поведінка окремих людей, а й характеризує загальний стан ефективності макроекономіки країни в цілому.

Безробіття є свідченням неповного використання трудового потенціалу суспільства, що призводить до недовипуску продукції, зменшення обсягів валового внутрішнього продукту і національного доходу, чим скорочуються матеріальні основи відтворення робочої сили [1, с. 322].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед авторів, які активно досліджували проблему демографічної ситуації та зайнятості населення України можна виділити таких: Котляр А.Б., Васильченко В.С., Гриненко А.М., Грішнова О.А., Керб Л.П., Півторак О., Єфремов Д. Теоретичні основи економіки праці та стан ринку праці розглядали в своїх роботах Федоренко В.Г., Іляш О.І., Грішнов О.А., Євась Т. В., Гринкевич С.С. та інші.

Постановка завдання. На основі проведеного аналізу статистичних даних та інформаційних ресурсів встановити причини та наслідки проблем, які існують у сфері зайнятості населення України; розробити рекомендації стосовно виходу з кризового стану на основі пропозицій експертів та досвіду інших країн.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демографічна ситуація характеризує динаміку змін населення за його основними елементами, параметрами відтворення суспільства. Одним з пріоритетних напрямків державної політики України й національної безпеки є забезпечення умов для сталого розвитку населення України.

Демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування. Від демографічних характеристик працездатного населення і показників демографічного розвитку залежить розвиток трудового потенціалу і, як результат, величина сукупного національного доходу [2].

Демографічна ситуація в Україні та рівень безробіття серед працездатних категорій населення, на тлі війни на Сході країни та інших поточних проблем, останнім часом відійшли на задній план. Проте вони є вельми гострими, якщо не катастрофічними.

Якщо 1919 року Україна за кількістю населення посідала 10 місце у світі, то 2015-го – вже 32-ге. Так протягом останніх 25 років існування незалежної України чисельність населення постійно знижувалася й скоротилася менше ніж на 9 млн. осіб станом на січень 2016 року. Найбільший пік зменшення населення спостерігався з 2005-го по 2016 рік скоротившись на 4,5 млн. осіб [3].

Також слід звернути увагу, що населення України на 1 листопада 2013 року становило 45 мільйонів 447 тисяч 10 осіб, а на 1 вересня 2016 року – 42 млн. і 642,4 тис. осіб. Таким чином кількість населення в нашій державі за останні три роки скоротилася на 2 мільйони 773 тисячі осіб, або на 6,1%.

Фахівці зазначають, що реально на неокупованій території України нині проживає приблизно 35 – 36 мільйонів людей.

За словами заступника директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАНУ Олександра Гладуна причинами зменшення населення є:

- анексія Криму обумовила зменшення населення на 2 мільйони 773 тисячі осіб;
- окупація частини території Донбасу призвела до зменшення населення приблизно на 6 мільйонів 456 тисяч осіб;
- еміграція населення (від листопада 2013 року, початку Революції Гідності, за

неофіційною статистикою, за межі країни виїхало близько мільйона осіб) [4].

Еміграція населення України набуває широкого розмаху. У багатьох населених пунктах Західної України майже немає дорослого населення, бо всі перебувають на заробітках за кордоном. Приблизно 800 тис українців подають на лотерею Green Card США щороку, в основному це молоді люди дітородного віку 20-40 років. Україна стає безперспективною для українців. Так, відповідно до даних соціологічного опитування Інституту Горшеніна в квітні 2016 року, більше 40% економічно активних українців у віці від 18 до 29 років готові виїхати з України заради високо оплачуваної роботи і побудови кар'єри. За даними опитування компанії GFK Ukraine, 8% громадян України (3 млн. осіб) будують плани на найближчий час щодо трудової міграції за кордон. П'ять років тому ця кількість становила 1,2 млн. українців [5].

Подібні настрої змушують подумати про «завтра» нашої країни, адже на тлі конфліктів, занепаду економіки, руйнуванні соціальної сфери ми втрачаємо наше майбутнє. Демографічна ситуація в Україні характеризується низькою народжуваністю, катастрофічно високим рівнем смертності, який характерний для слаборозвинутих країн, невисокою тривалістю життя та погіршенням здоров'я усієї нації. При всіх перерахованих негативних факторах суспільство не відчуває можливих покращень й перебуває лише в негативних настроях та очікувань. Так Україна втрачає свою здатність організму до самовідтворення, на яке в свою чергу впливає такий фактор як зайнятість.

Зайнятість населення в Україні падає. Рівень безробіття серед населення – найвищий за всі роки існування України. В цілому по країні чисельність зайнятого населення в I кварталі 2016 року в віці 15-70 років становила всього 16,0 млн. осіб, а рівень зайнятості – 55,6%. Для порівняння, в I кварталі 2015 року відповідний показник становив 16,3 млн. осіб і 56,0% відповідно.

За даними статистики, у I кварталі 2016 року в Україні рівень безробіття серед осіб працездатного віку (розрахований за методологією МОП) склав 10,3%.

Загальна чисельність **безробітних*** серед працездатного населення налічує майже 1,8 млн. осіб, серед яких 63% – чоловіки. При цьому, майже 64% безробітних проживають у містах [6].

Керівник Держслужби зайнятості Валерій Ярошенко зазначив, що станом на 16 серпня

2016 р. за рік з легального ринку праці пішли 490 тисяч українців (за 2015 рік – 600 тис.), а 40% усього ринку праці зараз знаходиться в тіні [7].

Станом на 1 січня 2016 року на одне вільне робоче місце претендує 19 безробітних. Ця цифра середня за всіма областями України, але наприклад на Житомирщині протягом багатьох років спостерігається парадоксальна ситуація: в деяких районах на лише одну пропозицію з працевлаштування претендують аж 117 осіб. На півдні області ситуація лише трохи краща – на одне робоче місце претендують 25 – 40 осіб [9].

Найбільший рівень безробіття, серед економічно активного населення віком від 15 до 70 років у I півріччі 2016 року, в Луганській (16,4%) та Донецькій (14,2%) областях. Цей результат обумовлений військовим конфліктом на сході України. Наступними за цим самим показником можна визначити Полтавську (13,1%), Кіровоградську (12,3%) та Херсонську (12,1%) області. Найменший же рівень безробіття в Одеській області (5,8%). При цьому найбільший рівень безробіття прослідковується у міських поселеннях та серед чоловіків. Незважаючи на превалювання кількості жінок над кількістю чоловіків в країні рівень економічної активності вищий саме серед чоловіків працездатного віку [6].

На кінець 2015 року із 40,9 тис. осіб, що стояли на обліку в Центрах зайнятості м. Києва, роботу знайшли трохи більше семи тисяч на трьохмільйонний Київ. Для тих же, хто вирішив стати майбутнім підприємцем і підготує бізнес план, буде виплачена річна компенсація на розвиток бізнесу в розмірі річної допомоги з безробіття, яка йому призначена. Таких в Києві за 2015 рік виявилось трохи більше 200 чоловік.

На початку 2016 року прем'єр-міністр України зазначив, що українці мають справлятися самотужки з безробіттям, а саме – відкривати власний бізнес. У той же час на фінансову допомогу від служби зайнятості для створення власного бізнесу можуть розраховувати не всі бажаючі.

Так, отримати кошти не можуть безробітні, яких звільнено з останнього місця роботи за порушення трудової дисципліни, за порушення письмових рекомендацій служби зайнятості та особи, які протягом останніх 24-х місяців, що передували початку безробіття, були зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності.

Процедура отримання коштів також досить обтяжлива і не позбавлена суб'єктивних факторів. Бажаючий може претендувати на компенсацію через місяць після реєстрації в центрі зайнятості за умови, що протягом цього місяця йому не буде запропонована підходяща робота. Також він повинен пройти тестування, для визначення здібностей до підприємницької діяльності та прослухати курси.

Якщо людина вже отримувала допомогу протягом декількох місяців, їй допомога на відкриття бізнесу належить в розмірі річної суми за вирахуванням уже зроблених виплат. Майбутньому бізнесмену потрібно подати заяву на надання допомоги та бізнес-план свого проекту. Рішення про одноразову виплату приймається директором центру зайнятості. А його рішення базується на висновку комісії з питань одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності щодо здатності безробітного до підприємницької діяльності. Висновок комісії надається виходячи з результатів професійної діагностики безробітного, набутих ним знань з організації підприємницької діяльності та аналізу його бізнес-плану.

Розмір допомоги визначається у відсотках до середньої заробітної плати кандидата залежно від страхового стажу: до двох років – 50%, від двох до шести років – 55, від шести до 10–60, понад 10 років – 70%. Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів – 100%, упродовж наступних 90 календарних днів – 80; у подальшому – 70%.

І що важливо – допомога по безробіттю не може перевищувати чотирикратного розміру прожиткового мінімуму, для працездатних осіб, встановленого Законом. На сьогодні це – 5512,00 грн.

Крім «самозайнятості», влада покладала великі надії на зменшення податкового навантаження, але цього не сталося, роботодавці не почали виводити з тіні свій бізнес. Роботодавець, який загалом не сплачував податків до фонду соціального страхування не дивитися на те, що податкове навантаження впало – для нього воно і так було на рівні нуля. Проблема в тому, що механізму стимулювання цього процесу не розроблено [7].

Соціальні наслідки безробіття стають важчими. Останнім часом намітилася тенденція скорочення кількості людей, які шукали роботу менш 3 місяців. У той же час, частка безробітних, які шукали роботу більше 12 місяців,

практично подвоїлася з 12,8 у 2014 році до 24,0% на початку 2016 [9].

Як результат, середня тривалість пошуку роботи зросла з 5 до 7 місяців. Крім того, збільшилася кількість людей, шанси на працевлаштування яких мінімальні, адже доведено, що якщо людина знаходиться без роботи пів року і більше, його конкурентоздатність на ринку праці значно падає.

Найбільш вразливі групи населення, люди перед пенсійного віку. Так, кількість безробітних у віці 50-59 років збільшилася на 35% за другий квартал 2016 р. порівняно з першим кварталом 2016 р. і склала 282 тис осіб. У той час як чоловіки залишаються на ринку праці і продовжують шукати роботу, жінки частіше переходять в групу економічно неактивного населення. Так, в січні-березні 2016 року, кількість зайнятих жінок скоротилося на 65,9 тис. осіб [9].

Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці серед молоді до 25 років виріс до 23%.

Існує ряд об'єктивних причин такого важкого становища на ринку праці – це війна, втрата територій, на яких був розташований промисловий потенціал України і економічна криза. Крім видимих причин зростання безробіття поглиблюються приховані соціальні проблеми – погіршення стану вразливих груп населення, зростання навантаження на працююче населення, погіршення якості зайнятості, збільшення проблем депресивних регіонів і регіональних диспропорцій і дефіцитності Пенсійного фонду [8].

З проблемами зайнятості та безробіття на сьогодні стикається не тільки Україна, а й інші країни. Для подолання проблеми безробіття було розроблено багато методів, моделей, теорій, але жодній ще не вдалося ліквідувати цю проблему повністю та без наслідків.

Для України з теперішнім рівнем зайнятості та темпами зростання рівня безробіття необхідно застосувати активну політику на ринку праці. Задля повернення попиту на трудовий ресурс та пришвидшення повернення безробітних до активної праці можна запропонувати такі заходи:

- перебудувати структуру економіки в соціально-економічному плані;
- створити додаткові сфери зайнятості населення. Для цього необхідно провести реструктуризацію економіки, створити нові

робочі місця на державних підприємствах, стимулювати створення робочих місць на приватних підприємствах, забезпечити сприятливі умови для іноземних інвестицій, створити умови для розвитку домашніх господарств та для само зайнятості населення;

- підтримати підприємства з підвищеним попитом на робочу силу матеріальними ресурсами, фінансовими заохочуваннями та гарантіями на збут продукції;

- розробити та запровадити механізм компенсації збитків підприємств пов'язаних з пошуком, підготовкою, перепідготовкою та підвищенням рівня кваліфікації працівників;

- підвищити територіальну та кваліфікаційну мобільність трудових ресурсів, а особливо в співвідношенні міст та селищ.

Так, як приклад державного регулювання зайнятості населення в США, можна розглянути програму «План американського відновлення та реінвестування», що діє в державі з 2009 року. У короткостроковій перспективі програма повинна сприяти боротьбі з безробіттям, а у довгостроковій – забезпечити тривале економічне зростання. У програмі запропоновано: скоротити податки для малого бізнесу та приватних осіб; створити лояльні умови отримання кредитних коштів та підвищити лімітів кредитування для малого бізнесу; вкладати масштабні бюджетні інвестиції в економіку. Усі ці заходи посприяють створенню та подальшому розвитку малого бізнесу, який в свою чергу буде потребувати додаткові робочі місця.

Висновки з проведеного дослідження. Масштаб та глибина проблем, що були наведені вище, вимагають комплексних заходів в політичній, економічній, соціальній та культурній сферах. Держава при цьому виступає головним ініціатором та регулятором нововведень та змін, що в свою чергу мають покращити рівень зайнятості, а в подальшому й демографічний стан. Наведені рекомендації можуть бути застосовані лише при економічній стабільності в країні та підготовленій належним чином політиці зайнятості населення. При теперішньому стані ринку праці неможливий розвиток суспільства та покращення умов його існування. Подальші дослідження цього напрямку вимагатимуть вдосконалення практичних підходів до вирішення проблем зайнятості та розкриття можливих механізмів регулювання ринку праці в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федоренко В. Г. Політична економія: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] – 2-ге вид. – Київ: Алерта, 2015. – 487 с.
2. Управління трудовим потенціалом / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова, Л. П. Керб. – Київ, 2005. – 403 с. – (КНЕУ).
3. Півторак О. Населення України скорочується втричі швидшими темпами, ніж в Європі [Електронний ресурс] / О. Півторак, Д. Єфремов // FactCheck. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://global-ukraine-news.org/ru/2016/08/09/naselennya-ukrayiny-skorochuyetsya-vtrychi-shvydshymy-tempamy-nizh-v-yevropi/>.
4. Співак К. В Україні смертність значно перевищує народжуваність [Електронний ресурс] / Ксенія Співак // tut.ua. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tut-ua.com/?p=15596>.
5. Лишак М. Зарплати в Україні 2016: які спеціалісти отримують 25 тис. грн (ІНФОГРАФІКА) [Електронний ресурс] / Марина Лишак // Факти. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20160804-1591350/>.
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Ринок праці в Україні: коли цифри не відображають істину [Електронний ресурс] // 7 днів. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://7dniv.info/analytics/73683-riнок-prac-v-ukrain-koli-cifri-nevdobrazhaiut-stinu.html>.
8. Івасюк П. Україна наближається до антирекорду за рівнем безробіття – С. Арбузов [Електронний ресурс] / Петро Івасюк // УНН. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1586621-ukrayina-nablizhayetsya-do-antirekordu-za-rivnem-bezrobittya-s-arbuzov>.
9. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
10. Котляр А.Б. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості населення та можливості його використання в Україні [Електронний ресурс] / Котляр А.Б. // Економічні науки. – 2010. – № 15. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.